

Derleme Makalesi/Review Article

**BİR TOPLUMSAL İKTİDAR ALANI OLARAK BEDEN VE
“YAŞLANAN BEDENİN” YENİDEN İNŞAASI**

THE BODY AS A FIELD OF SOCIAL POWER AND RECONSTRUCTION OF AGING BODY

Meral TİMURTURKAN

Dr., Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
mtimurturkan@mehmetakif.edu.tr <https://orcid.org/0000-0002-1505-5544>

Gönül DEMEZ

Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Bölümü,
gonuldemez@akdeniz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7418-7598>

Başvuru Tarihi/Application Date: 06.03.2018

Kabul Tarihi/Acceptance Date: 09.05.2018

DOI: 10.30798/makuiibf.402090

Öz

İnsanın yaşamının normal döngüleri arasında bulunan yaşlılık günümüzde bir sosyal sorun olarak tanımlanarak kaçınılması, dolayısıyla geciktirilmesi gereken bir durum olarak algılanmaktadır. Bu durum yaşlılığın toplumsal boyutuna dikkatleri çekmektedir. Çünkü yaşlılığı tanımlayan ve toplumsal hiyerarşide dezavantajlı alanda konumlandırılan söz konusu toplumdaki iktidar ilişkilerini belirleyen egemen değerlerdir. Bu anlamda beden politikaları ve bedenin bir tüketim alanı olarak tüketim toplumdaki konumu da önemli olmaktadır. Buradan hareket eden bu çalışma, günümüz tüketim toplumunda yaşlanma ve yaşlılığı aktif çalışma yaşamında yer alamaması nedeniyle önce dışarıda bırakan yönüyle yeni bir ayırım biçimi olarak ele almaktadır. Ardından yine tüketim ilişkileri içinde tüketici kimliği bağlamında dahil edilen yaşlılık kavramı sorgulanmaktadır. Yani bu çalışma kısaca toplumsal iktidar ilişkileri içinde yaşlılığa yüklenen anlamlar ile sosyal alanda iktidar kaybı olarak tanımlanan yaşlılığa dair pratiklerin piyasa ekonomisi odaklı olarak tartışılmasına dayanmaktadır. Bu çerçevede yaşlılık bir anlamda iktidar kaybı olarak tanımlanıp bir yandan fiziksel boyutuyla tıp alanında, hastalık, sağlık, estetik ve ölümle ilişkilendirilerek ayrıştırılmaktadır. Diğer yandan sosyal, psikolojik ve hukuksal boyutlarıyla güç ilişkileri ve toplumsal eşitsizlik, ayırım ve dışlanma bağlamında tartışılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Yaşlılık, Tüketim Toplumu, Yaşlanan Beden, Toplumsal İktidar

Abstract

Aging, which is among the normal cycles of human life, is in our day perceived as a social problem to be avoided and therefore to be kept back. This situation draws attention to the social dimension of the old age. Because what defines aging and places it in a disadvantaged space in the social hierarchy is the dominant values that determine the relations of power in a given society. In this context, body politics and the position of the body within the consumer society as a consumption field also become significant. This study, which is based on that aspect, regards aging and old age in today's consumer society as a new manner of discrimination that excludes them first as they cannot take part in active working life. Then, the concept of old age, which is included in consumption connections as a consumer, is questioned. In short, this study is based on the market economy oriented discussion of practices about old age which is defined in the social field as a loss of power and the meanings attributed to old age within the social power relations.

Keywords: Aging, Consumer Society, Aging Body, Social Power

EXTENDED SUMMARY

Objective: This study focuses on how the social perceptions of the aging process has changed. How “aging” body is rebuilt in the consumption society as a power domain in social and economic sense is discussed. This study, which is namely based on social sense of the body, proceeds within the frame of the inferences of the body, which transform in the consumption society, such as youth, old age, death and immortality. From this point of view, the old age, which becomes a disadvantageous situation within the scope of social power relations, discrimination and social exclusion, is discussed.

Definition and the Framework of the Subject: The "old age", once a symbol of wisdom and therefore of power, has begun to be considered as an area where all kinds of medical, aesthetic and physical interventions are legitimized, as a result of the perfect "young", "beautiful", "healthy" body creation project in the modern period. Such a perspective creates new areas of intervention to the body in the light of the changing social dynamics. On the other hand, it helped aging body to be rebuilt both discursive and culturally, socially, politically and economically in practical sense. Because the body's being transformed into a project not only gives the right of shaping it to the individual's right and liability but also let various means of power be involved in the process (Shilling, 1993: 5). In this process, the body is defined using "health" and "youth" notions and it becomes a new field of construction. The redefinition of old age through diseases involves the reconstruction of any kind of physical change with aesthetic and beauty concerns. In this context, the body is rebuilt according to this identity by referring to the social identity of the individual (Yumul, 2000: 39). Body is an important and concrete field of power and struggle relations, and political, religious, moral and economic discourses are produced on it (Kara, 2013: 20). This expression of power takes place through the regulation of all vital processes and everyday activities, and it also obscures the boundaries of the private and public sphere. Old age and the traces of it which are significant parts of natural life is controlled as a part of this process.

Social structure's being either production oriented or consumption oriented determines the functionality of individuals and age categories in these systems. In today's society where social relations gain meaning through the relations of production and consumption, old age has been excluded and the marginalized. It is due to this fact that aging is on the agenda of politics, and it is in the limelight of powers and normalizing mechanisms. At the same time, the main occupation field of the period is perfecting the body through the ideal of youth, perfecting it, eliminating all kinds of roughness and disease.

Conclusion and Discussion: Consequently, in today's societies in which new markets are created through the body and every process of life is guided and shaped by market conditions, old age becomes a significant consumption field. In other words, aging is ignored and the ideal of permanent youth is dignified and the consumption market is shaped in accordance with this. In an age, where youth and beauty is exalted, all kinds of interventions are made to the body thanks to the developing technologies and industries, healthy body is accepted as a merit, not only the old age but also the “aging” and “to be aged” body was the focus of the market. As Ertan (2017: 91) states, “body and the various interventions made to the body are not merely visual changes on the embodied entity of the individuals. All these body related practices also point to specific socio-cultural realities and gain meaning in the interactive structure of social life.” The "aging body" and "elderly population" become centers of scientific knowledge, cultural images, political rationalities and institutional practices, and they designate the whole life (Powell; Biggs, 2003: 13). In such a period, in which physical satisfaction and desires are preliminary, "qualified, successful and healthy life and aging are becoming not only the aim of individuals but also the various powers'. Therefore, it traps individuals, who want to have an immortal, qualified, beautiful body, in an endless area of struggle and solution seeking. Thus, the body becomes involved in the specialized and institutionalized power relations of the consumption market and regulated and controlled by the promises of freedom and immortality. In this context, old age turns into a relationship of power in social sense and social, economic, cultural and class features interact with demographic characteristics and determine the social power relations. Body and the meanings attributed to it in consumption society are the focus of this struggle and they turn into spaces where given power relations become visible.

GİRİŞ

İnsan yaşamına dair süreçlerin sadece biyolojik ayırım ve tanımlamalardan yola çıkılarak yapılamayacağı gerçeği, sosyal bilimciler tarafından son dönemlerde tartışmaya açılan konulardan biri olmaktadır. Özellikle yaş kategorilerinin tanımlanması; sanıldığı kadar kolay olmayıp fizyolojik değişimin ötesinde sosyo-kültürel etkenler ışığında daha karmaşık bir niteliğe sahiptir. Bireyin sahip olduğu kronolojik yaş ile içinde yaşadığı topluma göre bu yaşı algılayış biçimi bir biri ile örtüşmeyebilir. Dolayısıyla yaşlılık, gençlik, yaşlı ve genç “olma”, “görünme” gibi tanımlamalar içinde bulunulan toplumsal koşullar ve kültürel değerlerle belirlenmektedir. Bu anlamda içinde buldukları toplumsal bağlam dikkate alınarak tartışılması gereken kavramlardır (Hamilton; Hamaguchi: 2015: 707). Bu durum biyolojik yaş ile toplumsal yaş ayırımını da beraberinde getirerek, yaşın görecelik özelliğini de tartışmaya açmayı gerekli kılmaktadır. Toplumsal iktidar ilişkileri içinde toplumsal yaş ve biyolojik yaş arasındaki ayırım ve ilişkiyi belirleyen dinamik, toplumsal pratiklerin bunlara yüklediği anlamlardır. Bu belirlenim göreceli olarak, kültüre, topluma hatta sınıf ve iktidar ilişkilerine göre değişebilmektedir. Bireyler toplumsal hiyerarşi içinde tahakküm ilişkilerine göre genç, yetişkin, soylu, yaşlı gibi çeşitli kategorilere ayrılmaktadır:

Yaşlanma olgusunu içinde bulunduğu toplumsal hiyerarşi, kültür, ekonomik ve politik yapı göz önüne alınarak tartışılması önemlidir. Aynı toplum içinde hatta aynı sınıf içinde farklı yaşlanma kategorileri söz konusu olabilmektedir. Bu durum zamana, mekâna, içinde bulunulan toplumsal bağlama göre şekillenmektedir. Dolayısıyla bedene ilişkin kültürel kodların, toplumsal algıların neler olduğuna dair ipuçlarını da içinde barındırmaktadır. Bir toplumda ortalama yaşam süresi, dolayısıyla refah düzeyi ve fırsatlara erişim de yaşlanma ve yaşlılık ile ilgili tanımları ve algıları biçimlendirmektedir. Kaldı ki, “yaşlılık” kavram olarak yaşlı olmayana göre belirlendiği için birey her durumda birilerinden daha yaşlı olacaktır.

Yaşlanma sosyolojik olarak aktif üretim sürecinin dışında kalmak ve düşük gelirli tüketici konumuna gelmek anlamlarına gelebileceği için yine günümüz toplumlarında sosyal anlamda statü kaybına neden olabilmektedir. Dolayısıyla sosyal iktidar kaybıyla tanımlanacak anlamları içermektedir. Bu nedenle kronolojik yaşlılık ve beraberinde ortaya çıkan bedensel değişimler sadece tıbbi ve fiziksel yönü ile değil aynı zamanda toplumsal iktidar ve güç ile olan ilişkisi bağlamında da tartışılmalıdır. Bir dönem bilgeliğin ve dolayısıyla iktidarın sembolü olan “yaşlılık”, modern dönemde, kusursuz “genç”, “güzel”, “sağlıklı” beden yaratma projesi ile birlikte üzerinde her türlü tıbbi, estetik ve dolayısıyla her türlü fiziksel müdahaleyi meşrulaştıracak bir alan olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bakış açısı bir yandan değişen toplumsal dinamikler ışığında bedene ilişkin yeni müdahale alanları yaratmıştır. Ayrıca, yaşlanan bedenin hem söylemsel hem de pratik boyutta kültürel, sosyal, politik ve ekonomik olarak yeniden inşa edilmesini de gündeme getirmiştir. Bu süreç tıbbi, teknolojik ve kozmetik alanında yaşanan gelişmeler eşliğinde bedenin de bir proje olarak algılanıp, düzenlenmesi süreciyle paralellik göstermektedir. Bedenin düzenlenmesi, disipline edilmesi kapitalist sistemde ve tüketim toplumunda söz konusu olan bir durumdur. Çünkü bedenin bir projeye dönüştürülmesi; onu düzenleme hakkını sadece bireyin hak ve sorumluluğuna bırakmamakta; çeşitli iktidar araçlarının da bu sürecin önemli birer aktörü olarak yer almasını sağlamaktadır (Shilling, 1993: 5). Bu süreçte beden “sağlık” ve “gençlik” kurgusu üzerinden tanımlanarak, adeta yeni bir inşa alanına dönüşmektedir. Hukuk, din, moda, medya, ekonomi, psikoloji, sosyoloji ve tıp gibi birçok alan tanımlama sürecine dâhil olmuştur. Modern dönemde müdahaleler uzmanlar ve otoriteler tarafından yapılmaktadır.

Yaşlılığın hastalıklar üzerinden yeniden tanımlanması, her türlü bedensel değişimin estetik ve güzellik kaygısıyla yeniden inşa edilmesi süreci başlamıştır. Gençliğin yükselen bir ideal değere dönüşmesi beden projesinin aynı zamanda önemli bir tüketim değerine dönüşmesini de sağlamıştır. Diyet-egzersiz endüstrisi, anti-aging uygulamaları, tıbbi müdahaleler, büyüyen kozmetik endüstrisi her yaş grubuna ürün ve destek sağlamıştır. Aynı zamanda özellikle yaşlanan bedenleri önemli bir müşteri potansiyeline dönüştürmektedir. Bedene yönelik artan tüketim kanalları, sağlığı bedensel bir buyruğa dönüştürerek; sağlıklı olma veya bedeni sürekli sağlıklı kılma adına tüketime sevk etmektedir (Nazlı, 2009: 66). Bireyin

yeni bir kimlik kazanması veya toplumsal kabulü, dış görünüşüne ve dolayısıyla bedenine nasıl bakacağı ile yakından ilişkili olarak görülmektedir.

Bedenin doğal-fiziksel halinden uzaklaşarak, hem kimliğin görünürleştiği bir araca dönüşmesi hem de toplum tarafından her an yeniden üretilen dinamik bir süreci içermesi durumu, ancak beden siyaseti ile mümkün olmaktadır. Güç ve mücadele ilişkilerinin önemli ve somut alanı olan beden üzerinden; siyasal, dinsel, ahlaksal ve ekonomik söylemler üretilmektedir (Kara, 2013: 20). Bu iktidar söylemi, tüm yaşamsal süreçler ve gündelik faaliyetlerin düzenlenmesi üzerinden de kendine alan açarak, özel alana ve kamusal alana ait olanının da sınırlarını muğlaklaştırmaktadır. Doğal yaşam sürecinin önemli bir parçası olan ve bir dönem bilgeliğin, gücün, iktidarın sembolü olan yaşlılık ve yaşlılığa ait olan izler de bu sürecin bir parçası olarak kontrol edilmeye başlanır. Söz konusu çalışma; yaşlanma sürecine ilişkin toplumsal algıların nasıl değiştiğine odaklanarak, tüketim toplumunda “yaşlanan” bedenin; sosyal ve ekonomik anlamda bir iktidar alanı olarak nasıl yeniden inşa edildiğine odaklanmaktadır. Yani bedenin toplumsal anlamlarından hareket eden çalışma; bedenin tüketim toplumu içinde dönüşen anlamları gençlik, yaşlılık, ölüm ve ölümsüzlük kavramları çerçevesinde irdelemektedir. Bu ilişki ağları içerisinde toplumsal iktidar ilişkileri, ayırım, ve toplumsal dışlanma kavramları çerçevesinde dezavantajlı bir duruma dönüşen yaşlılığı tartışmaktadır.

1. BEDEN, TEMSİLLER VE YAŞLILIĞIN SOSYAL İNŞASI

Toplumsal hiyerarşiye ait konumlandırmalar, sosyal iletişim ve sınıfsal kategoriler beden üzerinden görünürleşmektedir. Tarihsel süreç içinde değişen bedensel algılar, bedenin özel ve kamusal anlamlarıyla yakından ilişkili olup, kimliğin bedensel imgeler üzerinden inşa edildiğinin göstergesidir. Çünkü çeşitli toplumlar ve kültürler incelendiğinde; beden ve ona ait olan her bir bölümün pozitif veya negatif, politik ve ekonomik, etnik, cinsel, kamusal ve özel birçok semboller ve metaforlarla yüklü olduğunu gösterir (Synnott 2002: 1-2). Bireyin hem bireysel hem de kolektif kimliğinin aracı olan, kültürel kodların, sembollerin etkisinde kalan beden; aynı zamanda çeşitli arzuların ve hazların da kaynağıdır. Corbin (2006: 7-8) bedeni; uzamda yer kaplayan diğer bütün cisimlerden ayırarak, salt fiziksel bir öge olarak görmez; derisi, sesi olan ve arzuların kaynağı, bireyin gözlemlendiğini, arzulandığını, reddedildiğini, duyumsandığını hissettiği, tüm bu durumların somutlaştığı bir araç olarak görür. Kültürün ürünü, söylemlerin, kurguların ve imgelerin odağı olan beden; toplumsal ilişkilerin, eylemlerin ve kimliklerin de önemli bir aracıdır. Toplumsal bir mekân olarak ele alınır ve kurulur, toplum tarafından da bazı düzenleyici çizelgeler çerçevesinde yeniden tanımlanır (Demez, 2012: 97). Courtin (2006: 11) tarihin, öznenin bedeniyle ilişkisinin yeniden inşa edildiği dönüşümlerle dolu olduğunu ifade etmektedir. O'na göre; 20 yy. sağlıklı olan ile hasta, normal ile anormal beden arasındaki ayrımların, yaşam ile ölüm arasındaki ilişkinin değiştiği bir dönemdir. Dolayısıyla, hem biyolojik hem de siyasal açıdan yeni normların ve yeni iktidar anlayışlarının ortaya çıktığı, riskler karşısında kaygıların yaşandığı, zevkin meşrulaştığı bir dönem olmuştur. Bu süreçle birlikte beden artık maddi bir nesne, iktidarın yeniden temsil edildiği bir alana dönüşen gizli bir mecra, öznenin kimliğini var eden önemli bir araç olarak görülmektedir. Kimliği inşa etme süreci, bireyin biyolojik zamana yenik düşerek geçirdiği değişimi ve bu değişimin toplumsal olarak yeniden inşa edilmesi sürecinin gerçekleştiği zemin olması nedeniyle beden ve bedensel algılamalar içerir.

Yaşlılık başlı başına her türlü, tıbbi, sosyal ve politik müdahaleyi gerektiren bir alana dönüşürken, yaşlılığın belirtilerinden kaçınmak her yetişkin için önemli bir soruna dönüşmektedir. Çünkü yaşlanma ve yaşlılığa ilişkin egemen söylem; yaşlılığı, ekonomik, politik ve fiziksel olarak bir çöküş, azalış olarak inşa etmektedir (Biggs; Powell, 2001: 3). Bu azalıştan kaçınma ve toplumun yüceltiği genç veya genç görünümlü bedene sahip olmak, hem bireysel hem de kamusal uğraş gerektiren bir meseleye dönüşmektedir. Gençliğin yükselen bir değere dönüşmesi aynı zamanda son dönemlerde beden üzerinden yaratılan temsilleri de tekrar tartışmaya açmaktadır. Yumul'a göre (2012: 89) fiziksel olduğu kadar toplumsal bir olgu olan beden yüzyıllarca, toplumsal cinsiyet, etnik/ırksal kimlik, sosyo-ekonomik statü açısından daha ‘üstün’ olanlar tarafından bu ‘üstünlüklerini’ sağlamlaştırmak için bir araç olarak kullanılmış, ötekilik beden üzerinden kurgulanmıştır. Bu ötekilik aynı zamanda yaşlı bireylerin toplum içinde belli

damgalara maruz kalmasını da beraberinde getirmektedir. Bourdieu ve Wacquant; (2003) “...beden toplumsallaşmış gövdedir” diyerek bedenin bir anlamda kültürel değerlerin somutlaştığı bir mekân olduğu durumunu vurgulamışlardır.

Beden, bireyin toplumsallaşma sürecine dair tüm arka planını ifade eden toplumsal yatkınlıklar bütünüdür. İlk kez karşılaşılan bir birey; öncelikle dış görünüşü, bedensel duruşu gibi özellikleriyle değerlendirilmektedir. Sosyal ortamdaki birey diğerleri tarafından sosyal konumu, sosyal sınıfı gibi kategoriler açısından hızlıca değerlendirilir ve bir kanaate varılarak ve onun ‘sosyal kimliğini’ öngörülmesine zemin hazırlar (Goffman, 1963: 11). Bu bağlamda beden; bireyin toplumsal kimliğine doğrudan göndermede bulunarak, bu kimliğe uygun olarak her karşılaşmada yeniden inşa edilmektedir (Yumul, 2000: 39).

1.1. Bedenin Yaşlanması ve Yaşlanmanın Toplumsal Anlamları

Yaşlılık fizyolojik, psikolojik, toplumsal, politik ve ekonomik gibi çok farklı yönleri olan bir süreçtir. Yaşlılık yaşam akışı içinde “gelişme ve olgunlaşmayı takip eden, genetik yapı ve çevre arasındaki etkileşimin en üst düzeyde görüldüğü fizyolojik ve ruhsal değişimlerin ortaya çıktığı karmaşık yönleri olan, tüm canlılarda görülen ve yaşamın çocukluk, gençlik, yetişkinlik gibi doğal ve kaçınılmaz bir dönem” olarak tanımlanmaktadır (Yerli, 2017: 1278). Bu dönemin sadece fiziksel kayıplar üzerinden değil, aynı zamanda sosyal ve ruhsal kayıplar üzerinden de tanımlanması yaşlılığa ilişkin çok boyutlu bakış açısının gelişmesiyle yakından ilişkilidir.

Yaşlanma ve yaşlılık gibi kavramlar gündelik yaşamda dil pratikleri içinde bazen birbirinin yerine geçen kavramlar olarak kullanılırken, aynı zamanda sosyal ve fiziksel durumu anlatmak için de kullanılırlar. Duyar’a göre (2008: 9) yaşlılık ve yaşlanma kavramı birbirinin yerine kullanılmayacak kadar ve tamamıyla farklı iki durumu ifade etmektedir. Yaşlılık yaşam döngüsü içinde insanın yetişkinlik evresinden sonra özellikle ölüme kadar geçen süreç içinde geçirdiği biyolojik değişimlerin (doğurganlığın azalması, ölümlülüğün artması gibi) anlatılması için kullanılan bir kavramdır. Yaşlanma ise; insanın içinde bulunduğu yaşın ilerlemesi yani yaş alması anlamına gelmektedir. İcli’ye göre (2016: 41) yaşlılık; bireylerin bedensel, psikolojik ve toplumsal açıdan bağımsızlıklarını yitirdikleri, gerek bireysel gerekse toplumsal yaşam alanında yaygın kayıplarla karşılaştıkları bir dönemdir. Ayrıca bireylerin çocukluk dönemine benzer bir şekilde yeniden bağımlı duruma geçtikleri bir durum olarak da tanımlanabilir. Yapılan çalışmalar, yaşlı bireylerin aile yapısındaki değişime bağlı sorunların yanında; ekonomik ve çalışma hayatına ilişkin sorunlar, sosyal ve çevresel sorunlar gibi farklı problemlere karşılaşabileceğini de göstermiştir (Karacan, 2017: 637). Bu sorunlar ve sürece ilişkin tanımlamalar, yaşlılığın önemli bir toplumsal kategori olarak yeniden inşa edilmesine ve bu bağlamda yeni algıların oluşmasına neden olmaktadır. Bu algılar yaşlanmayla birlikte gelen fiziksel kayıpların engellenmesi ve sosyal hayatın boş zaman faaliyeti etrafında yeniden örgütlenmesi gerektiği yönündedir. Ancak bu tür sosyal ve kültürel tüketim ortamları da ayırım ve dışlanmayı belirleyen, yeniden üreten durumlardır. Arun, Ersözlü ve Koçak’ın televizyon alanında yaşlı ev kadınlarının kültürel tüketim ve iktidar ilişkilerini tartıştıkları çalışmalarında, 55 yaş üstü ev kadınlarının televizyon izleme pratiklerinden hareketle kültürel tüketim pratikleri ve eşitsizlik ve yaşlılık arasındaki ilişkiyi irdelemişlerdir. Bu bağlamda irdeledikleri saha verilerinden hareketle sınıfsal ve ekonomik eşitsizlik ve ayırımın yanında yatay anlamda ortaya çıkan eşitsizlik ve dezavantajlılığa dikkati çekmektedirler. Bu anlamda yatay eşitsizlikten kasıt; beğeni ve kültürel tüketim anlamındaki ayırışmadır. Arun ve diğerlerine göre; sosyal sınıf ve ekonomik statünün yanında yaş gruplarıyla da belirginleşmektedir. Arun’un (2017:37), başka bir çalışmasında ifade ettiği gibi; “ımtiyazsız sınıfların daha fazla kadınlardan oluşması, kadınların seçkin kültürel aktiviteye meyledecek araçlardan yoksunluğu” yaşlıları toplumsal hiyerarşinin dışına ittiği gibi yaşlılık ve kadınlık gibi katlanan toplumsal dezavantajlılık durumunda bırakmaktadır. Bu ayırım ve toplumsal anlamda iktidar ilişkisine dönüşen durumlarda kadınlar (yaşlı ev kadınları) açısından daha belirgin olmaktadır.

1.2. Yaşlılığın Tarihsel ve Kültürel Dönüşümleri

Kültürel kodların etkisiyle şekillenen yaşama dair süreçlerin önemli bir bölümünü oluşturan yaşlılık, sadece biyolojik bir durumun değil, aynı zamanda toplumsal bir durumun da ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun en önemli göstergesi değişen süreç ve kültürlerde farklı bedensel deneyimlerin olduğu gibi farklı yaşlanma ve yaşlılık algılarının da olduğudur. Geleneksel toplumlarda yaşlılığa ve yaşlanma sürecine ilişkin toplumsal bakış açısı genellikle olumlu niteliktedir. Bu toplumlarda yaşlılık yücelttilirken; modern dönemle birlikte yaşama dair onların ve süreçlerin parçalara bölünmesi ve ikili yaklaşımlara dönüşmesi, karşıtlarıyla tanımlanması aynı zamanda yaşlanmaya ilişkin algıları da değiştirmiştir. Aktif/pasif, eril/dişil, genç/yaşlı, akıl/duygu, ruh/beden gibi ikili karşıtlıklar basit birer ayırım olmaktan çıkmış aynı zamanda toplumsal yapı içinde gerek söylemsel gerekse eylemsel biçimde toplumsal ilişkileri de etkilemiş hatta belirlemiştir. Bütün olumlu özellikler ikilemin birinci kısmına atfedilirken, olumsuz özellikler ise ikilemlerin ikinci kısmına atfedilmektedir. Bu durum yaşama dair ve yıkıcı olarak adlandırılan tüm süreçlerin olumsuzlanması, dışlanması ve yok sayılmasıyla da yakından ilişkilidir.

Yaşlanmanın her geçen gün ölüme biraz daha yaklaşma süreci, yıkıcı, istenmeyen ve ötelenmesi gereken bir durum olarak görülmesi ona ilişkin algıları da değiştirmekte ve belirlemektedir. Örneğin insan doğa ilişkisinin daha güçlü olduğu, doğaya atfedilen önem ve değer bedende somutlaştığı ilkel toplumlarda; ölüm tıpkı canlı varoluş gibi kolektif yaşamın bir parçası olarak görülmekteydi. Bu anlamıyla doğanın veya doğaüstünün bir ögesi olarak toplumsallığın önemli bir yönünü oluşturmaktaydı. Ölümün ötekileştirilmediği veya ötelenemediği bu toplumlarda; yaşam ve ölüm iç içeydi (Duyar, 2008: 16, Nazlı, 2006: 3, Illich, 1995: 139, Baudrillard, 2008: 220-221). Turner'a göre (2011) modern öncesi ölümü nitelendiren en önemli özelliğin kamusal bir olay olarak algılanması ve yoğun şekilde yapılaşmış bir kalabalık ve kolektif bir sistem içinde konumlanmasıdır. Henüz bireyselleşmemiş ve kişiselleştirilmemiş olan ölüm, düzenliliği ve sürekliliği nedeniyle tamamen doğal ve kolektif, beklendik bir durum olarak algılanmaktaydı. Ölümün söz konusu dönemlerdeki en belirgin kamusal karakteri ise gömmenin anonim olması, kamusal, kolektif cenaze törenlerinin yapılmasıdır.

Modern dönem ise, bedene müdahalenin tartışıldığı, bedenin aklın karşısına konularak ötekileştirildiği, ölüm ve ölüme ilişkin durumların reddine dayandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde, kolektif bir ürünün, toplumsalın bir parçası olarak görülen ölüm ve ölü bedeninin, yaşamdan koparılarak soyutlanması ve görmezden gelinmesi söz konusudur. Bedenin, ölümün ve ölümlülük halinin sorgulanması beraberinde ölümü hatırlatan yaşlılığın da sorgulanması, yadsınması ve dolayısıyla da müdahale edilmesi gereken bir alan olduğu fikrini ortaya çıkarmıştır. Illich'in de (1995) ifade ettiği gibi insan olmanın bir parçası olan ölüm, hastalık, acı gibi olaylar, insanın baş etmesi gereken önemli bir sorunsala ve projeye dönüşmüştür. Bu projenin gerçekleşmesi; Foucault'nun da ifade ettiği gibi (2006a, 2006b, 2007, 1993) aydınlanma dönemiyle birlikte gelişen disiplinler, yeni bilme aygıtları ve bilgi alanları sayesinde mümkün olmuştur. Bu dönemde; modern kurumlar (tıp, eğitim, kriminoloji) devlet, ekonomik örgütlenmeler, bilgi üreten aygıtlar, beden üzerinde söz sahibi olmuş, onu denetleme görevini üstlenmiştir. Yaşama ait tüm süreçler artık iktidarın yani egemen değerlerin söylemlerine konu olmuş, beden de iktidarın cisimleştiği bir alana dönüşmüştür.

1.3. İktidar Örüntüleri İçinde Yaşlanma - Ölüm ilişkisi

Bilimsel söylemler ve pratikler aracılığıyla toplumsal yaşamın kontrol edilmeye başlandığı modern dönemle birlikte; bedenlerin düzenlenmesi, normalleştirilmesi ve kontrol edilmesi de önemli bir sorunsala dönüşmüştür. Çalışmalarının odağında delilik, hastalık, sapkınlık, suçluluk, cinsellik, söylem ve iktidar konuları olan Foucault'ya göre (2002; 2006a; 2006b; 1993; 1994; 1988) bunlar sosyal olarak yapılandırılmış ve inşa edilmiş konular olup, bedenin denetlenmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Foucault'ya göre özellikle bilimsel tıbbın ortaya çıkması ve kliniğin gelişmesi "tıbbi gaze" dediği sürecin oluşmasına yol

açmıştır. Bu tanımlamasıyla, beden üzerinden gerçekleşen yeni politikalar ve yaşlanan bedenin kontrol ve disipline edilerek normalleştirildiğini tarihsel ve dönemsel örneklerle tartışmıştır (Powell; Biggs, 2000: 7). Foucault'ya göre (2006b) modern birey normalleştirilmeye, disiplin altına alınmaya çalışılan bireydir. Bu normalleştirme durumu “Deliliğin Tarihi’nde”, “Hapishane’nin Doğuşu’nda” ve “Kliniğin Doğuşu’nda” ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve bireylerin nasıl iktidarın “mikro-fizik” mekanizmalarının bir parçası olduğunu vurgulamıştır. Touraine’nin (1992: 188) ifadesi ile Foucault; normalleşmenin nesnelleştirici mekanizmalar tarafından nasıl yaratıldığını kanıtlamaya çalışmaktadır.

İktidarın mikro-fiziği, yaşama ait olan tüm negatif durumları bedenden uzaklaştırma, ömrün uzatılması, ölümsüzlüğü bulmak ve hastalıkları yok etmekle yükümlüydü. Buna göre gündelik pratikleri bu bağlamda kontrol altından tutmakla sorumluydu. Schwartz’ın (1999: 16) da belirttiği gibi, hastalık ve yaşlılığın yıkıcı etkilerinden kurtarılmış bir yaşam isteği insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte, bilimsel temeli aydınlanma dönemi ve uzmanlaşmış bilimlerin gelişmesiyle atılmıştır. Özellikle ortalama yaşam süresinin artması ve buna bağlı olarak yaşlılıkla beraber oluşan hastalıkların tedavi edilmesi, yaşlılığın belirtilerinin ortadan kaldırılmaya çalışılması, gençlik idealinin yaratılması, gençliğin üretkenlikle eş tutulması gibi algılamalar bu sürecin bir sonucudur. Çünkü modernizm kusursuz bir yaşam ve kusursuz bir beden felsefesi anlayışına dayanmaktadır. Modernizmin kusursuzluk iddialarının beden üzerinden biçimlenen somut bir düşünceye dönüşmesi, insan hayatının farklı aşamalara bölünerek ölümün, hastalığın ve sağlığın denetim altına alınmasını da beraberinde getirmiştir. Yaşlanan bireyi, "uysal" ve "üretken" hale getirmek, dolayısıyla politik ve ekonomik açıdan kullanışlı kılmak güç ve siyaset ilişkilerinin önemli kesişim noktalarını oluşturmaktadır (Smart, 1985: 75; aktaran: Powell; Biggs, 2000: 7). Bu kesişim; bilimsel, politik, ekonomik ve sosyal alanların ortaklığını ve işbirliğini gerektirmekte ve sadece yaşlanmaya ilişkin süreçlerin değil, aynı zamanda gündelik hayat pratiklerinin de nasıl güç ve iktidarın odağı olduğunu da ortaya çıkarmaktadır.

Modern dönemle birlikte bedene, sağlığa ve hastalığa bakış açısının değişmesi; normalleştirme süreçlerine ve aynı zamanda ölüme dair durumlara olan bakışı da değiştirmiştir. Ölüm, gizemini korumaya devam ettikçe ona müdahale alanı da genişlemiştir. Modern zamanı tanımlayan ve anlamlandıran zamansal ve mekânsal etkinliklerin dışına itilmekte ve gerek bireysel yaşamdan gerekse toplumsal yaşamdan ayrı, gözlerden uzak bir yere, hiçliğe sürüklenen bir olgu olarak görülmekte ve ötekileştirilmektedir. Ölümsüzlüğü yakalayamayan yani ölümden kaçmayı başaramayan toplum, mezarlıklardan kaçma ya da onu gözden uzak yerlerde kurarak dışlaştırma yolunu seçmiştir (Demir, 2017: 193). Bu dönemin belirgin bir diğer özelliği de doğal ölüm, tıbbi ölüm gibi yeni ölüm formlarının ve tanımlamalarının oluşturulmasıdır.

Tıbbın bir disiplin olarak kurumsallaşarak toplumda güç kazanması, aynı zamanda onun gündelik yaşam pratiklerine müdahalesini de sağladı. Ölümü doğal yaşamın bir parçası olarak gören anlayış, ötelenemeyen ölümün en azından kontrollü ve bir uzman eşliğinde gerçekleşmesini amaçlıyordu. Ölümü çağrıştıran her sembolün, sürecin ve döngünün aynı zamanda yok edilmesi, ötelenmesi ve gözden de uzak tutulması bu çağın dinamiklerinin sonucudur. Sadece yaşlı birey değil, aynı zamanda yaşlanma sürecine giren ve bu sürecin belirtilerinin bedensel izlerini taşıyan her birey için bu ötelenmesi gereken bir durumdur. Dolayısıyla yaşlanma doğumdan itibaren başlayan bir süreç olarak algılanıp, bedene yapılan yatırımlarla yaşlanmanın dolayısıyla da ölümün ötelenmesi düşüncesi modern insanın ve teknoloji toplumlarının temel sorunlarından birisi durumuna gelmiştir. Çubuklu’ya göre (2004: 74) bu dönemde ilk kez insan yaşamı kronolojik olarak dönemlere ayrılarak, keskin ve net bir şekilde yaşlılık, toplumsal bir kategori olarak gençlerden ayrıldı ve bu ise denetlenebilir yeni bir sınıf yarattı. Böylelikle yaşlılık; hem uzmanların ve hem de devletlerin müdahalesini gerektiren bir toplumsal iktidar ve müdahale alanına dönüşerek; toplum içinde yeni bir sosyal kategoriye oluşturdu. Illich’e göre (2005) yaşlılar sağlık hizmeti hakkı kazandıkça bağımsız yaşlanma fırsatını kaçırmakta ve uzmanlara olan bağımlılıkları artmaktadır. Bu bağımsızlık hakkı bütün yaşam formlarından ve hatta ölümden bile alınmaktadır. Modern öncesi toplumlarda bireyler kendi evinde ve geleneksel olarak aileleri, yakınları veya komşularla çevrilmiş bir şekilde ölürken, çağdaş toplumlarda ölüm, hastane ortamında gerçekleştiği için, kurumsallaşır ve

kişisellikten uzaklaşır (Turner, 2011). Sadece yaşlılık, ölüm gibi durumlar değil buna bağlı bütün gündelik hayat pratikleri bu ilişki örüntüleri bağlamında şekillenmekte ve şekillendirilmektedir.

2. MODERN BEDEN ALGISI ve DIŞLANAN “YAŞLANMA”

Modern dönemde yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin yaşamın her alanına nüfuz etmesiyle birlikte yaşlanmaya ve dolayısıyla yaşlılığa ilişkin algılar da değişmiştir. Duyar'a göre (2008: 16) modernleşme ve sanayileşme süreciyle birlikte yaşlıların toplumsal statüsü ve saygınlığını değiştirmiştir. Bu durumun ardında bireylerin toplumsal kaynakları özellikle de ekonomik ve idari gücü erken yaşta ele geçirmeleri, bilginin yükselen bir değere dönüştüğü dünyada gençlerin belli alanlarda yaşlılara göre daha donanımlı ve yetkin olması ve gelişen medya teknolojileri bağlamında gençliğe, güzelliğe, sağlığa, otonomiye yapılan aşırı vurgu bulunmaktadır. Özellikle sanayileşme süreciyle birlikte “üretken, sağlıklı, verimli bedeninin kapitalizm için bir unsur ve değer haline gelmesi” sonucu (Öğüt, 2011: 69) yaşlılığın da bu verimli beden anlayışına uymayan bir form olduğu düşüncesini beraberinde getirdi. Bu ise günümüzde agesim olarak adlandırılan yaş ayrımcılığına varan çeşitli toplumsal sorunlara yol açmaktadır.

Yaşlı birey, bağımlı ve asalak yaşayan, modası geçmiş, çirkin, buruşuk, kendini kontrol etmekten aciz, güçten düşen, fiziksel olarak gerilemiş, huysuz, sağlıksız, çocuklaşan, tat almayan, yorgun, bakıma muhtaç, duygusal gibi tanımlamalar ışığında olumsuz tavır ve tutumlara da maruz bırakılmaktadır (Kalaycıoğlu, 2016: 160). Ageism tıpkı toplumsal yapı içinde ırkçılık, cinsiyet ayrımcılığı gibi eşitsiz ve önyargı ve ayrımcılığa dayanan bir ilişki biçimidir (Butler, 1989: 139). Arun ve Pamuk'un (2014: 21) aktardığına göre ageism; yaşlı bireylere ve yaşlanma sürecine ilişkin sosyal olarak inşa edilmiş olumsuz inançlar içeren kalıp yargılar (stereotip) önyargı ve ayrımcılık gibi üç mekanizmayı da içeren kurumlar, kurallar ve gündelik yaşam yolu ile içselleştirilen olumsuz tutumlardır. Günümüzde yaşlılarından dolayı yaşlıların ayrımcılığa uğradığını belirten Andrews'e göre (2008: 4) diğer ayrımcılıklarda olduğu gibi sistematik ve klişe yargılarla yaşlılar da ayrıma maruz kalmaktadır. Bu durum gençler tarafından özellikle yaşlılığın çeşitli olumsuz durumlarla özdeşleştirilmesini beraberinde getirmektedir. Yaşlılar, gençler tarafından sadece biyolojik yönleriyle değil aynı zamanda yaşam tarzları, hayata bakışları ve giyimleri ile eski olanı ifade ettikleri için modası geçmiş olmakla tanımlanırlar. Bu olumsuz inançların izleri çeşitli kültürlerde yaşa ilişkin oluşturulan metaforlar, söylemler ve hakikatlerde de aranabilir. Örneğin Özmen'in (2013: 111) çalışmasında yer verdiği “Yaş yetmiş iş bitmiş”, “Ağaç yaşken eğilir”, “Kurt kocayınca, köpeğin maskarası olur”, “Eşek kocamakla tavla başı olmaz” gibi atasözleri ve “Çaptan düşmek”, “Çürüğe çıkmak”, “Ununu elemiş, eleğini asmış”, “Elin ermez, gücün yetmez”, “Ele şenlik olursun”, “Artık köşende oturma zamanı”, “Yaşından utanmıyorsan, ak saçlarından utan!” gibi deyimler aslında yaşlılığa ilişkin oluşturulan olumsuz söylemler olarak olumsuz tutumların da zeminini hazırlamaktadır. Bunlar aynı zamanda söz konusu topluma ait olan yaşlılığa ilişkin kültürel söylemlerin neler olduğunu da ifade etmektedir. Bu kalıp yargıların (stereotiplerin) daha somut hali sosyal yaşam içinde damgalama ve ayrımcılığa neden olmakta, sadece fiziksel değil sosyal bir kategori olarak tanımlanan yaşlıların toplumsal yaşam içinde soyutlanması söz konusu olabilmektedir. Hatta daha da ileri giderek Goffman'ın (1963: 13) “bedensel iğrenme”, diye bahsettiği ve bedeninin hor görülerek aşağılanmasına kadar giden bir damgalama sürecini de işaret etmektedir.

Yaşlılıkla birlikte gelen fiziksel değişim aynı zamanda sosyal algıları da yönlendirerek, toplumsal ilişki biçimlerini de belirlemektedir. Çünkü Goffman (1963) damganın bireyler arasında ortaya çıkan iletişim ve etkileşim anlarında birbirlerine olan tutum ve davranışlarında da belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Olumsuz tutum ve davranışlardan kaçınmanın önemli yollarından biri de, bu bedensel kusurları yok etmek veya yaşlılıkla gelen çeşitli fiziksel deformasyon olarak kabul edilen belirtileri azaltmaktır. Aynı zamanda yaşlıların tekrar toplumsal yaşama dâhil edilmesi, devlet politikaları ve yaşlıların kendi bireysel yaşam stratejileri üzerinden sağlanmaya çalışılmaktadır. Kalaycıoğlu'na göre (2016: 160) bu durum toplumun farklı kesimlerinden yaşlıların yaşlılıklarını nasıl algıladıkları, toplumun egemen yaşlılık söyleminin ne olduğu ve bundan ne derece pay aldıklarıyla da yakından ilişkilidir.

Toplumsal yaşamın tabakalara bölünmesi ve buna bağlı ayrımcılığın gelişmesi salt ekonomik durum ve yaşam tarzı üzerinden tanımlanan dikey bölünmeyle açıklanamaz. Dikey anlamdaki sınıfsal ayrıma kuşaklar arası ve aynı sınıftaki demografik (yaş, cinsiyet gibi) özellikler üzerinden de yatay ayrımın eklenmesi bazı grupları (yoksul, yaşlı ve kadın olmak gibi dezavantajlı kategorileri) bir kaç kat sosyal dışlanmaya ve ayrıma dolayısıyla sosyal kapanmaya zorlamaktadır. Sosyal sınıf tanımlamaları fırsatlara erişim ve ekonomik güçle ilişkilendirildiğinde yoksulluk karşısında konumlanmaktadır. Yoksulluk aynı zamanda sosyal olarak yoksunluğu da içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla yoksulluğu belirleyen temel unsur gelir dağılımı değildir. Aynı zamanda eğitim ve sağlık gibi unsurlar da yoksulluğun önemli boyutlarıdır. Bu anlamda toplumsal eşitsizlikler; engellilik, toplumsal cinsiyet, yaşlılık ve hastalık gibi kimi kişisel özelliklere ve benimsenen yaşam tarzlarına odaklanarak daha rahat görünür kılınabilir (Arun, 2016: 45). Bu anlamda toplumsal çatışma ve uyum ve devamlılık gibi alanlar bireylerin gündelik yaşam içindeki etkileşim ve konumlarından hareketle tartışılmalıdır. “zira kuşaklar biyolojik olmaktan ziyade sosyolojik olarak toplumsal hiyerarşide konumlanmakta kuşak çatışması basitçe sosyal iletişim biçimi olarak değil sınıfsal karşıtlık olarak etkinlik göstermektedir” (Arun; Ersözlü; Koçak, 2017: 396). Tüketim toplumunda beden bu ayrım ve kapanmanın görünürleştiği mekâna dönüşmektedir. Bu anlamda toplumsal güç ilişkileri içinde yaşlılık, beden ve iktidar örüntüleri birlikte tartışılmalıdır.

Bedene ait olan her şeyin toplumsal bağlam içinde tanımlanması durumu, yaşlılığa ilişkin süreçlerin de toplumsal ve kültürel olarak anlamlandırıldığını ima etmektedir. Giddens’a göre (2012: 218) geleneksel toplumlarda yaşlı insanlar, toplumsal gücün ve bilgeliğin sembolü olarak görülmekte ve saygın, yüksek sosyal statü sahibi kişiler olarak algılanmaktaydı. Yaş ilerledikçe gerek aile ve gerekse toplum içerisinde bireylerin yetki ve toplumsal statüsü artmaktaydı. Çünkü söz konusu dönem ve toplumsal yapı, işlevselliğinden dolayı yaşamsal deneyimi yüceltiyordu. Günümüzde ise toplumsal ilişkilerdeki değişim ve teknolojik gelişmeler, özellikle tüketime dönük toplumsal yapı bireylerin öncelikli olarak iş piyasasında aktif iş gücü olarak algılanmasını gündeme getirmiştir. Bu gelişmeler süreci tersine çevirerek, yaşlılarının statüsünü de değiştirmektedir. Örneğin Çin’de yaşlılık, tarihsel belleğin ve bilgeliğin sembolü olarak görülürken; ABD ve Batı toplumlarında ortaya çıkan teknolojik gelişmelere bağlı olarak, gençlerin teknoloji kullanımına daha yatkın olduğu ve piyasa koşullarına daha hâkim olduğu düşüncesini pekiştirmiştir. Bu durum ise üretkenliğin gençlik üzerinden tanımlanmasına yola açarak, yaşlılığın ötekileştirilmesine neden olmuştur. Bu ötekileştirme durumu; güzel, genç, pürüzsüz bir beden anlayışının hem toplumsal ilişkilerde hem de piyasa ilişkileri içinde yükselen bir değere dönüşmesiyle daha da belirgin hale gelmiştir.

3. BİR TÜKETİM ALANI OLARAK “YAŞLILIK” ve “YAŞLANAN BEDEN”

Günümüz tüketim toplumunda yaşamsal formlar, ölüm, sağlık, yaşlılık gibi olgular tüketim ilişkileri içinde anlam kazanmakta ve hazların, arzuların, heyecanların peşinden giden bir beden anlayışı ön plana çıkmaktadır. Bauman (2011: 235; 2003: 348) akışkan modernlik olarak adlandırdığı bu dönemi, “son derece esnek, akışkan, fırsatlarla dolu ve her tür sabitleşmeye dirençli” olarak tanımlamaktadır. “Rüştüne ermiş modernlik” olarak ifade ettiği, “kendisine dışarıdan bakan”, “kazanç ve kayıplarının” tam bir hesabını tutan, “kendisinin psikanalistliğini yapan”, daha “önce asla dile getirmediğini dile getiren” ve “kendi imkânsızlığını keşfeden”, “gözetleyici”, bireylerin “bilinçsizce yaptığı şeyleri bilinçli yapmaya zorlayan” anlayışın hâkim olduğu bir süreç olarak da ifade etmektedir. Bu dönem, zamanın ve mekânın sınırlarının muğlaklaştığı fakat şimdinin öne çıktığı ve mutluluğun mekânı olduğu, bir dönem olarak tanımlanabilmektedir (Bauman, 2012: 236). Değişim ve ortaya çıkan bu yeni sürecin sonucu; yaşlılara karşı oluşturulan çeşitli damgalar (pasiflik, cimrilik, yetersizlik...) yerini üçüncü çağ kavramına bırakarak, tüketim, serbest zaman ve kaliteli yaşam söylemlerine vurgu yapılmakta ve yaşlılar tüketim süreçlerine dâhil edilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla devlet politikalarının önemli bir parçasını oluşturan bir sosyal kategori olan yaşlılık için etkin ve katılımlı emeklilik gündeme gelmiştir (Çubuklu, 2004: 72). Bu süreçle birlikte yaşlılığa karşı var olan ageism devam ederken, yaşlanmanın ötelenmesi gereken bir durum olduğu dolayısıyla bir dizi bireysel çabayı gerektirdiği fikri toplumsal bağlamda önem kazanmaktadır.

Tüketim toplumunda beden önemli bir tüketim nesnesine dönüşmesiyle birlikte yaşlılık da kaliteli, sağlıklı, dinamik bir bedensel form söylemiyle tüketim ilişkilerinin odağı haline gelmeye başlamıştır. Ölümü öteleme düşüncesi, bu süreçle birlikte devam ederken, ölümlü olmanın yarattığı bilinçlilik hali bütün toplumsal ilişkileri ve tüketim biçimlerini şekillendirerek bireyi, akışkan ilişkiler içinde arzusunu doyurmaya itmektedir. İnsanların elde edebileceği şeylerin kısa ömürlülüğü ve gelip geçici olduğu düşüncesi aynı zamanda ölümün varlığını da hatırlatmaktadır. Ölüm sarsıcı, ezici, yok edici üstünlüğünü korumakla birlikte medya aracılığıyla her gün provası yapılarak dışsallaştırılmakta, nesnelleşmekte ve ötekine ait bir olgu olarak sıradanlaşmaktadır (Bauman; 2000: 227). Yani daha önceki dönemlerde, kaybettiği gücünden dolayı üretim ilişkileri dışında atıl kalan yaşlı bedenler, tüketim ilişkileri içine çekilerek kapitalist sisteme entegre edilmişlerdir. Bu tüketim ilişkileri içinde “boş zaman” olgusu önemli bir ekonomik değer olarak karşımıza çıkmakta, tüketimin farklı ve çeşitli biçimleriyle şekillendirilmektedir (Kart, 2014: 181). Yaşlılığın ölümü hatırlatan algısı yerine hayatın geçiciliği, kısa ve anlık olduğu söylemiyle yeniden kurulmaktadır. Yaşanan “an” dan hareketle en yüksek mutluluk ve haz hedefiyle “şimdi ve burada” sloganı eşliğinde ölüm, yadsınarak dışarıda bırakılmakta ve toplumsal gerçekliğin dışına itilmektedir. Beden bu süreçte her türlü arzu ve hazzın kaynağı olarak görülmekte ve tüketim toplumunda bireyler tüketici kimlikleriyle ön plana çıkmaktadır (Bauman, 2006: 92). Yaşanılan her an ve yaşlanan her beden bu tüketimin hem öznesi hem de nesnesi olarak yeniden inşa edilmektedir.

3.1. Yaşlanma Korkusu ve Tüketim Pratikleri

Bir yandan yaşlılıkta yapılacak faaliyet ve serbest zaman etkinlikleri, tıbbi kontroller, bakım ve destek hizmetleri önemli bir tüketim alanını oluşturulmaktadır. Öte yandan gençlik yüceltilmekte, anti-aging uygulamaları ve yaşlılığın belirtilerinden kaçınma da önemli bir etkinliğe dönüşmektedir. Tıbbi ve estetik alanda önemli bir alıcıya dönüşen yaşlanan bedenler bir yandan bu ekonomik sürecin aracına dönüşürken diğer yandan, sosyal-kültürel ve turizm ekonomisinin alıcıları durumundadırlar. Bu durum paradoksal bir niteliğe sahip olup Featherstone'nun (1995: 231) ifade ettiği gibi tüketim kültürü içinde bir yandan genç kalmayı başaran, yaşlılığın tüm sosyal ve fiziksel belirtilerine meydan okuyan kaliteli, başarılı, efsanevi bir yaşlılık algısını vurgulamaktadır. Öte yandan sosyal ve fiziksel alanda çöküş yaşamış, sosyal yaşamdan uzaklaşmış mutsuz başarısız olarak tanımlanan bir yaşlılık algısı eş zamanlı olarak deneyimlenmektedir. Değişen zaman ve mekân algısı, bunların muğlaklık ve belirsizliklerle dolu olması, Ritzer'e göre (2000: 220) farklı türde şeyler için farklı yaşam zamanları olduğu düşüncesini yıkmıştır. Tüketim ilişkileri içinde genç grubun önemli müşteri potansiyeline sahip olduğu fikrinin (Ritzer bu durumu “yetişkinliğin” tüketim için “prime time” olarak ifade etmektedir) yerini şimdilerde çocukluk, ergenlik, emeklilik yılları, hatta yaşlılık aşamasında da insanın aktif biçimde tüketmesinin beklendiği yaşam aşamalarına bırakmıştır. Ritzer (2000: 192) yaşam aşaması ne olursa olsun bir insandan beklenenin sadece tüketim piyasası içinde yer alması olduğunu ifade ederek, emeklilerin ve yaşlıların da tüketimden muaf olmadıklarını vurgular. Bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“Emekliler ve yaşlılar da artık tüketimden muaf değiller. Diğer şeylerin yanı sıra emekli topluluklarıyla özdeş evleri ve yaşam tarzlarını tüketmeleri ve sabah alışveriş merkezinin sunduklarını alarak günün geri kalan kısmında denemeleri bekleniyor. Ölmek üzere olanların bile hastane ve bakımevlerinin hizmetlerini satın almaları bekleniyor ve ölümler (ve onların mirasçıları) cenaze organizasyon şirketleri ve mezarlıklar açısından tüketici durumundalar” (Ritzer, 2000: 192).

Batı toplumunda yaşlı nüfusun giderek artması, bireyin bu süreci nasıl geçireceği sorusunu ve sorununu gündeme getirmiştir. “Aktif yaşlılık” söylemi bu sürecin sonucunda gündelik hayat pratiklerinin, uzman söylemlerinin ve politikaların yönünü belirlemiştir (Katz, 2000). Tüm bireysel etkinliklerin “başarı” ile değerlendirildiği söz konusu dönemde; başarılı bir yaşlılık süreci ve sağlıklı bir beden için yapılması gereken aktivite önerileri sunulmaktadır. Tüketilmesi gerekenler listesi modernliğin bedeni yöneten toplumsal üretim ajanlarının artık günümüzde özelleştirilmesini de beraberinde getirmiştir (Bauman, 2001: 158-159). Bu durum, bireye bir yandan bedenine ve sağlığına iyi bakması yönünde sorumluluk yüklerken,

öte yandan uzman yardımına bağımlı kılmaktadır. Bauman'ın (2003: 283) ifadesi ile "... Yaşam dünyanın artık, uzmanlar ve ürünlerinin yardımı olmadan idame ettirilemediği ve yeniden üretilmediği gerçeğiyle birlikte, her geçen gün daha fazla uzmanlık talebi üreten uzmanlık pratiklerinin bazı içkin özellikleriyle ilgilidir ." Düşünürü göre uzmanlık, bireylere belirsizlik ve müphemlikten kurtulmanın dolayısıyla da yaşam dünyalarını denetlemenin araç ve yetilerini vaat ederek, bu süreçte bağımlılığı, bireyler için kurtuluş ve özerklik olarak sunar.

Özgürlük kılıfına giren bu tür bir bağımlılığı mümkün kılan şey, kendi kimliğini inşayı hedefleyen faaliyetler yoluyla bireyin yaşam dünyasına nüfuz etme imkânı sağlayan mekanizmalardır (Bauman, 2003: 84). Muğlak, yerinden edilen ve parçalanmış kimliğe sahip olan birey; daha özgür görünen ve kendi kendinin uzmanı olan ama gitgide teknolojiye ve uzmanlara bağımlı olan bireydir (Bauman, 2002: 61). Bu süreç iktidar ilişkilerindeki değişimi anlamamıza da olanak tanımaktadır. Böylece beden üzerinden yürütülen politikalarda tahakküm teknolojilerinden kendilik teknolojilerine doğru bir geçişin yaşandığını da açığa çıkarmaktadır. Yeni iktidar tipinde birey kendi çabasıyla veya başkalarının yardımıyla kendi yaşam süreçleri üzerinde yeni düzenlemeler yapmayı, kusursuzluk, bilgelik, mutluluk ve ölümsüzlük elde etmeyi amaçlamaktadır (Foucault, 2007: 36). Bunun en önemli göstergesi ise günümüzde kendini daha iyi hissetme ve bedeni "genç" tutma adına sunulan öneriler ve dayatılan stratejilerin uygulanmasıdır. Giddens'a göre (2012: 224) bugünlerde, ebedi gençlik sözü veren reçeteli ilaçlara, estetik uzmanlarına ve geleneksel yöntemlere (buna ev yapımı reçeteler demektir) bir servet harcanmaktadır. Bunlar arasında yaygın olarak; karın inceltme ve yüz gerdirme, kellik hapları ve losyonları ve bellek ile konsantrasyonu artırdığı ileri sürülen haplar bulunmaktadır. A.B.D.'de, 1998'de piyasaya verildikten üç hafta sonra, iktidarsızlık hapi Viagra, bütün reçeteli ilaç satışlarının % 94'ünü kapsıyordu (Hotz, 1998, Aktaran: Giddens, 2012: 224). Düşündürücü olan sadece yaşlılıkla beraber oluşan sağlık sorunları değil, aynı zamanda tüm fiziksel değişimler birer hastalık gibi ele alınmakta tedavi edilmeye çalışılmaktadır. Turner'a göre (2011: 144) bu durum bir yandan sosyal inşayı içerirken, öte yandan kapitalizmin doğasının bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve dolayısıyla kapitalizmde, yaşlılık ve "yaşlanan" beden kâr sağlanacak bir metaya dönüşmektedir. Üretkenliğin yitirildiği bir evre olarak tanımlanan yaşlılığın artık tüketim ilişkileri üzerinden anlamlandırılması ve yeniden inşası gerekmektedir. Bu süreç sadece yaşlılığı değil aynı zamanda "yaşlanan" ve "yaşlanacak" olan tüm bedenlerin de değişen ilişkiler dinamiği içinde düzenlenmesini sağlamıştır. Çünkü günümüzde gençlik, aktivite, güzellik, sağlıklı olma gibi değerlerin yüceltilen değerler olması "yaşlanan bireyleri" tıbbi, estetik, sosyal gibi farklı alanlarda çeşitli faaliyetleri tüketmeye sevk etmektedir (Turner, 2011: 152). Yaşlanma korkusunun bireyde yarattığı kaygı da bu faaliyetlerin tüketilmesinin en temel nedeni olmaktadır.

3.2. Bir İktidar Pratiği Olarak Sağlıklı ve Başarılı Yaşlanma Söylemi

Yaşlılık ve sağlık arasında negatif ilişkinin kurulması çeşitli faaliyetleri tüketme sıklığı ve şekline yön vermektedir. Böylece bütün yaşamsal süreçler, yaşlılıkla birlikte gelen ve gelebilecek kayıplar üzerinden planlanmaktadır. Olası hastalık riskleri için alınacak önlemler, uygulanacak bireysel stratejiler hem söylemsel hem de pratik boyutta inşa edilerek denetlenmektedir. Bu durumun en somut göstergelerinden biri de Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) açıklamasına göre; yaşlanma ile birlikte, kanser, diyabet, damar hastalıkları, kronik akciğer hastalıkları ve başta demans (bunama) olmak üzere zihinsel hastalıklar artmıştır. Hareketsiz yaşam tarzı, obezite, sağlıksız beslenme gibi olumsuz koşullar ve alışkanlıkların yok edilerek, bu hastalıklarla mücadele edilebileceği vurgulanmaktadır (Gökçe; Kutsal, 2007: 9'dan aktardığı gibi). Böylece "başarılı ve "sağlıklı" yaşlanma birer politikaya dönüşerek, bu söylemsel inşalar aracılığıyla yaşlılıkla birlikte gelen negatif durumların önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Beslenme, düzenli aktivite ve ideal kilonun korunması, sigara ve alkol kullanımının önlenmesi, sosyal aktivitelere katılım, güneşlenme, düzenli uyku gibi pek çok aktivite sağlıklı yaşam ve sağlıklı yaşlanmanın ön koşulu olarak sıralanmaktadır (Aydın, 2006: 43-44, Larkin, 2011: 30). Menopoza ve andropoza çözüm arayışları ve ilaçların üretilmesi, pürüzsüz, kırışsız eller ve yüzler, yaşlılığın sembolü olan beyaz saçlara yönelik uygulamalar artmaktadır.

Erotik ve sarkık olmayan bir bedene sahip olma çabası ve dayatması yaşlılığı önemli bir tüketim alanına dönüştürmekte ve farklı iktidarların söylemlerinin odağına yaşlılık ve yaşlıları yerleştirmektedir. Artık söylem; uzun yaşamaktan ziyade kaliteli bir yaşamın nasıl olacağına da dönüşmüştür. Daha doğrusu uzun ve kaliteli yaşam ideali söylemler ve özellikle medyadaki söylemler aracılığıyla pekiştirilmeye çalışılmaktadır. Yaşlanma karşıtı söylemler içinde bulunduğumuz çağın ve toplumun dinamiklerine göre şekillenirken, bedenın hangi kodlar ve temsiller boyutunda değerli kılındığına yönelik ipuçlarını da ortaya çıkarmaktadır. Güzelliğin ve estetiğin en önemli temsiliyet alanını oluşturduğu medya da; gençliğe ve dolayısıyla erotizme vurgu yaparak yaşlılığı yeniden inşa etmektedir.

“Yaşlıları düşündüğünüzde, saçlara mavi renk veren şampuanlar, naylon pileli etekler, ayak bileğine yığılan taytlar ve kontrol edilemeyen çene kıllarını düşünürsünüz. Bunlar artık geçmişin imajları mı? Kozmetik güzellik tedavilerinin yükselişte olması, medyada modanın daha çok yer alması ve egzersizin her zaman olduğundan daha ulaşılabilir olması... Yaşlandıkça kendimizi bırakmamız için herhangi bir mazeret var mı?”
 “Helen Mirren serbest otobüs kartı alacak yaşta ama hala en seksi kıyafetlerle kırmızı halıda. Yani, yaşlılık geçmişe ait bir düşünce haline gelmiyor mu?” (<http://www.yaslanmasanati.com/2011/12/yasliigin-sonu-geldi-mi.html>)

Yaşamın her aşamasında; doğumdan ölüme kadar uzanan bir süreçte nitelikli yaşamın sınırları çizilmekte ve bu amaçla bireylere önerilerde bulunulmaktadır. Estetik, sağlıklı ve genç bir bedene sahip olmak, nitelikli yaşamın ön koşulu olarak sunulmakta, yaşlanan ve yaşlılığın belirtilerine sahip olan bedenın ötekileştirilmesi söz konusu olmaktadır. Estetik değerlere uymayan bedenler, hasta kabul edilerek tıbbi olanaklardan yararlanılması dayatılmaktadır (User, 2010: 144). Bu süreç; gündelik hayat pratiklerini düzenleme; sağlığı olumsuz etkileyici ve yıkıcı faaliyetlerden kaçınma, bedeni estetik kılma, beslenmeyi düzenleme, uzman desteği alma gibi birçok farklı eylemi içinde barındırmaktadır. Ayrıca, bütün bu pratikler biyo-politik gündemin etkileri olarak kabul edilmektedir (İrat, 2010: 114). Foucault'ya göre (1993: 31) tarihsel süreç içinde iktidarlar sadece niceliksel bir nüfusla değil; doğum, ölüm, yaşam süreleri, yaşlılık, doğurganlık, sağlık durumu, hastalıkların sıklığı, beslenme ve konut gibi çok sayıda farklı değişken ve bu değişkenlerin yaşam kalitesi üzerindeki etkileri ile de uğraşmışlardır. Bu iktidar türü nüfusun önemli bir kesimini oluşturan yaşlı bireyler üzerinde politikalar üretilmesine ve dayatılmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca yaşlanan bedenlerinin daha kaliteli ve etkin bir şekilde üretim ve tüketim faaliyetleri içinde bulunmasını da sağlamaya çalışılmaktadır. İktidarın etkileri sadece politik düzeyde değil aynı zamanda ekonomik düzeyde de “yaşlı” ve “yaşlanan” bedenler üzerinde etkisini göstermektedir. Bu bağlamda tüketim süreçleri ve yaşlılığın belirtilerini yok etmek için yaratılan yeni endüstri kolları (tıp, kozmetik, bakım ve destek hizmetleri, ilaç sektörü, spor ve beslenme endüstrisi) önemli bir kâr getirisine sahip alanlar olmaya başlamış ve yaşlanan bedenın önemli bir tüketim aracına dönüşmesini kolaylaştırmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Beden içinden çıktığı maddi ve kültürel koşulların bir ürünü olarak, çeşitli ideolojilerin, söylemlerin ve iktidarın etkisi altında şekillenmiş ve şekillendirilmiştir. Biyolojik olanın da içinde toplumsal anlamları barındırdığı bir dünyada; doğal yaşam süreçlerinin çeşitli söylemler ışığında yeniden anlamlandırılması önemli bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğal yaşam süreçlerinin (çocukluk, ergenlik, yaşlılık gibi) önemli bir bölümünü oluşturan yaşlılık ve yaşlanma da tarihsel süreç içinde toplumların geçirdiği, ekonomik, kültürel ve teknolojik dönüşümlerle birlikte yeni anlamlar kazanarak önemli bir toplumsal mücadele alanına dönüşmüştür. Güç ilişkileri içinde biçimlenen toplumsal yaşam, gündelik yaşamdaki hiyerarşik düzen ve iktidar ilişkilerinin dinamikleri, makro yapıdaki sistemsel özelliklerin ayrıntılarını barındırmaktadır. Başka bir ifadeyle bir toplumun ve kültürün siyaset felsefesini, söz konusu toplumun üyelerinin gündelik yaşam pratikleri içindeki sıradan rutinlerindeki güç ilişkileri ve iktidar örüntülerinden bağımsız düşünemeyiz.

Toplumsal etkileşim bir toplumdaki küçük grupların günlük yaşamda karşılıklılık içinde oluşturdukları değerlerin toplumsal kurallara dönüşerek yeniden bireyler arasındaki ilişkileri belirleyen

dinamiklere dönüşmesidir (Simmel; 2009). Yani bireyler bir yandan günlük etkileşimle toplumsal kuralları oluştururken, diğer yandan aynı toplumsal kuralların baskısıyla toplumsallaşırlar. Bu süreçte söz konusu olan iktidar ilişkileri ve hiyerarşik toplumsal yapı belirleyicidir. En temel iktidar çatışması ise gündelik yaşamda yani “sokak”ta gerçekleşen toplumsal cinsiyet ve yaş kategorileri üzerinden işler. Toplumsal yapı ve üretim süreçlerine yüklenen anlamlara göre bireylerin bu süreçlerde aldıkları konumlar toplumsal hiyerarşiyi belirler. Çeşitli yaş kategorilerinin bu süreçler içindeki işlevselliği, iktidar ilişkilerini ve dolayısıyla söz konusu bireylerin toplumsal konumunu ve saygınlığını belirler.

Toplumsal yapının üretim ya da tüketim odaklı olması bireylerin ve yaş kategorilerinin bu sistemlerdeki işlevselliğini belirler. Bu anlamda, ortalama ömrün düşük olduğu ve kolektif yaşamın toplumsal ilişkileri şekillendirdiği ilkel dünyada yaşlılık; bilgeliğin, gücün iktidarın sembolü iken, modern dünyada yaşama ölüm arasındaki ince çizgide, varoluşsal bir mücadeleye dönüşmüştür. Üretim sürecine dâhil olmanın varoluşsal anlamda önemli kılındığı modern kapitalist bir dünyada yaşlılık, bu sürece dâhil olamayanlar kategorisini oluşturuyordu. Üretim ilişkileri üzerinden de toplumsal ilişkilerin anlam kazandığı bu süreçte, dışlanmış ve öteki kılınmıştı. Bu nedendir ki yaşlılık, politikaların gündeminde, iktidarların ve normalleştirici mekanizmaların odağında önemli bir sosyal kategoriyi de oluşturmaktadır. Aynı zamanda bedeni kusursuzlaştırmak, mükemmel kılmak, her türlü pürüzü, hastalığı yok etmek bu dönemin temel uğraş alanıydı. Yumul’a göre (2012: 95) günümüzde bedenlerimiz, toplumsalın ve siyasal olanın taşıyıcısı olmaktan çok; bireysel projelere dönüşmüştür. Bu bedenler hem birey hem de başkaları tarafından gözetim altında tutulan, sıkı bir denetime tabi tutulmuş ve bilinçli bir şekilde şekillendirilmiş bedenlerdir.

Sonuç olarak beden üzerinden yeni pazarların oluşturulduğu, yaşama dair her bir sürecin piyasa koşulları tarafından yönlendirildiği ve şekillendirildiği günümüz toplumlarında yaşlılık, önemli bir tüketim alanına dönüşmektedir. Aktif iş piyasası sürecine dâhil edilemeyen yaşlılık, tersinden bir uygulamayla tüketim piyasasına dâhil edilerek sistemle bütünleştirilmektedir. Gençliğin ve güzelliğin yüceltildiği, gelişen teknolojiler ve endüstriler sayesinde bedene her türlü müdahalenin gerçekleştirilebildiği ve sağlıklı bedenin erdem sayıldığı bir çağda; sadece yaşlılık değil “yaşlanan” ve “yaşlanacak” olan beden de piyasanın odak noktasını oluşturmaktaydı. Bu süreçte yaşlılığın belirtilerinden kaçınmak için “yaşamı, modayı ve güzelliği kucaklamalıyız, kaç yaşında olduğumuzun önemi yok”, sloganıyla her yaş grubu pazarın birer müşterisine dönüştürülmektedir. Ertan’ın (2017: 91) da ifade ettiği gibi “beden ve bedene yapılan çeşitli biçimlerdeki müdahaleler, salt bireylerin cisimleşmiş varlığı üzerinde gerçekleştirilen görsel değişiklikler değildir. Bütün bu bedensel pratikler, aynı zamanda belirli sosyo-kültürel gerçekliklere işaret ederek toplumsal yaşamın etkileşimsel yapısı içinde anlam kazanmaktadır”. “Yaşlanan beden” ve “yaşlı nüfus”, bilimsel bilginin, kültürel imajların, politik rasyonelilerin ve kurumsal uygulamaların merkezi odak noktası haline gelmekte ve bunlar bütün hayatı belirlemektedir (Powell; Biggs, 2003: 13). Bedensel tatminlerin ve arzuların ön planda olduğu bu dönemde “kaliteli, başarılı ve sağlıklı yaşama ve yaşlanma sadece bireyin değil çeşitli iktidarların da ereği haline gelmektedir. Dolayısıyla ölümsüz, kaliteli, güzel bir bedene sahip olmak isteyen bireyleri, bitmek bilmez bir mücadele alanı ve çözüm arayışı içine hapsederek; tüketim piyasasının uzmanlaşmış ve kurumsallaşmış iktidar ilişkileri içine sokarak denetim altına almakta ve kontrol ederek özgürlük ve ölümsüzlük vaatleriyle bağımlı kılmaktadır. Bu anlamda yaşlılık toplumsal anlamda bir iktidar ilişkisine dönüşmekte, ekonomik, kültürel ve sınıfsal özellikler demografik özelliklerle etkileşerek toplumsal güç ilişkilerini belirlemektedir. Beden ve tüketim toplumunda bedene yüklenen anlamlar da bu mücadelenin odağında yer almakta ve söz konusu güç ilişkilerinin görünürleştiği mekânlara dönüşmektedir.

KAYNAKLAR

- ANDREWS, M. (2008), *Lifetimes of Commitment Aging, Politics, Psychology*, Cambridge: Cambridge University Press /UK.
- ARUN, Ö., PAMUK D. (2014), “Kurumsal Bakım Sektöründe Ageism: Yaşlı Bakım Personelinin Yaşlanma ve Yaşlılığa İlişkin Ayrımcı Tutumlarının Nedenleri ve Müdahale Önerileri” *Mediterranean Journal of Humanities*, 4 (2), 19-33.
- ARUN, Ö. (2016), “Çağdaş Türkiye’de Yaşlılık ve Eşitsizlik [Ageing and Inequality in Contemporary Turkey].” *Mediterranean Journal of Humanities*, 6(2), 29-48.
- ARUN, Ö., ERSÖZLÜ, M., KOÇAK, A. (2017), *Televizyon Alanında Yaşlı Ev Kadınlarının Kültürel Tüketim Pratikleri*. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 10(1), 387-398.
- ARUN, Ö. (2017), *Sınıflar, Kuşaklar ve Kültüre Düşkünlük: Antalya Yaşlılık Araştırması (AYA-Faz1) Bulguları [Classes, Generations and Cultivated Dispositions: Evidence from the Antalya Aging Study (AAS-Wave I)]*. *Mediterranean Journal of Humanities*, 7(1), 25-39.
- AYDIN Z. D. (2006), “Toplum ve Birey İçin Sağlıklı Yaşlanma: Yaşam Biçiminin Rolü”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 13 (4), 43-48.
- BAUDRİLLARD, J. (2008), *Simgesel Değiş, Tokuş ve Ölüm*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- BAUMAN Z. (2000), *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BAUMAN, Z. (2001), *Parçalanmış Hayat*, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BAUMAN, Z. (2002), “Modernite, Postmodernite ve Etik”, *Doğu Batı*, (19), 52-61.
- BAUMAN, Z. (2003), *Modernlik ve Müphemlik*, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BAUMAN, Z. (2006), *Küreselleşme, Toplumsal Sonuçları*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BAUMAN Z. (2011), *Postmodern Etik*, Çev: Alev Türker, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BAUMAN, Z. (2012), *Ölümlülük, Olumsuzluk ve Diğer Hayat Stratejileri*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BIGGS, S., POWELL J. L. (2001) “A Foucauldian Analysis of Old Age and the Power of Social Welfare”, *Journal of Aging & Social Policy*, 12(2), 93-112.
- BOURDİEU, P., WACQUANT, L. (2003), *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, Çev: Nazlı Ökten, İstanbul: İletişim Yayınları.
- BUTLER, R. N. (1989), “Dispelling Ageism: The Cross-Cutting Intervention”, *American Academy of Political and Social Sciences*, 503(1), 138-147. ^[1] _{SEP}
- CORBİN, A. (2006), “Giriş”, Corbin A., Courtine J. J., Vigerello G., (Edt.), *Bedenin Tarihi 2*, Çev. Orçun Türkay, İstanbul Yapı Kredi Yayınları, 7-9.
- COURTİNE, J. J. (2006), “Giriş”, Corbin A., Courtine J. J., Vigerello G., (Edt.), *Bedenin Tarihi 3*, Çev. Saadet Özen, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 9-12.
- ÇUBUKLU, Y. (2004), *Toplumsalın Sınırlarında Beden*, İstanbul: Kanat Yayınları.
- DEMEZ, G. (2012), “Gençlik İdeali: Anti Aging Uygulamaları Ve Değişen Yaşlılık Algılarının Medyada Temsili”, *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 5(1), 94-120.
- DEMİR, S. T. (2017) “Modernite ve Ölüm: Açık Erişimli Ölüm Döşeginden İzole Yoğun Bakım Ünitelerine Bedenin ve Ölmenin Değişen Yüzü”, *Global Media Journal*, 7(14), 190-202.
- DUYAR, İ. (2008), “Yaşlanma ve Yaşlılık Antropolojisi”, Mas R., Işık A. T., Karan A., Beğler T., Akman Ş., Ünal T., (Edt.), *Geriatry Cilt I*, Ankara: Fersa Matbacılık, 9-20.
- ERTAN, C. (2017), “Dövmeli Bedenler: Bir Beden Sosyolojisi Kitabı”, Ankara: Siyasal Yayınevi.

- FEATHERSTONE, M. (1995), "Post- Bodies, Aging and Virtual Reality", Featherstone, M., Wernick, A., (Edt.), Images of Aging, Cultural Representations of Later Life, London. Routledge, 231-248
- FOUCAULT, M. (1988), Cinselliğin Tarihi-I, Çev. Hülya Tufan, İstanbul: Afa Yayınları.
- FOUCAULT, M. (1993), Cinselliğin Tarihi-II, Çev. Hülya Tufan, İstanbul: Afa Yayınları.
- FOUCAULT, M. (1994), Cinselliğin Tarihi-III, Çev. Hülya Tufan, İstanbul: Afa Yayınları.
- FOUCAULT, M. (2002), Kliniğin Doğuşu, Çev. Temel Keşoğlu, İstanbul: Doruk Yayınları.
- FOUCAULT, M. (2006a), Hapishanenin Doğuşu, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi.
- FOUCAULT, M. (2006b), Deliliğin Tarihi, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi.
- FOUCAULT, M. (2007), "İktidarın Gözü", Ferda Keskin (Edt), Seçme Yazılar-4, , Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GİDDENS, A. (2012), Sosyoloji, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- GOFFMAN E. (1963), Stigma, London: Penguin. (Goffman, E. (2014), Damga, Levent Unsaldı (Yay H.), Ankara: Heretik Yayınları.)
- GÖKÇE KUTSAL, Y. (2007), "Yaşlanan Dünyanın Yaşlanan İnsanları", Gökçe Kutsal Y. (Edt.) Geriatri, Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları, 9-16.
- HAMILTON H. E., HAMAGUCHI T. (2015), "Discourse and Aging", Tannen D., Hamilton H. E., Schifffrin D., (Edt.), The Handbook of Discourse Analysis, Oxford: Blackwell Publishers, 705-727.
- <http://www.yaslanmasanati.com/2011/12/yasliigin-sonu-geldi-mi.html>, Erişim tarihi: 28.02.2018.
- ILLICH, I. (1995), Sağlık Gaspı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ILLICH, I. (2002), Tüketimin Köleliği, Çev. Mesut Kardeşhan, İstanbul: Pınar Yayınları.
- İÇLİ, G. (2016), "Sosyal Statü ve Rol Bağlamında Yaşlılık", Ceylan H., (Edt.), Yaşlılık Sosyolojisi, Ankara: Nobel Yayınları
- İRAT, A. M. (2010), "Yapay Tatlandırıcılar: Estetik için mi, Sağlık için mi?", MİSED (Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi), 23(24), 111-114.
- KALAYCIOĞLI, S. (2016), "Yaşlılıkla Baş Etme ve Dirençlilik Stratejileri", Ceylan H., (Edt.), Yaşlılık Sosyolojisi, Ankara: Nobel Yayınları, 157-165.
- KARA, B. (2012), "Tıptaki Değişimin İnsani Boyutu", Edt. Arslanoğlu İ., Tıp Bu Değil, İstanbul: İthaki Yayınları, 95-98.
- KARACAN, E. (2017), "Sosyal Politika Kapsamında Türkiye'de Yaşlı Nüfus: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10 (49), 637-644. ^[1]_[2]
- KART, E. (2014), "Bos, Zamanın Çoklu Tüketim Mekânı Olarak İnternet ve Yeni Yaşam Tarzlarının İnşası", Global Media Journal, 5 (9) , 180-216.
- KATZ, S. (2000), "Busy Bodies:^[1]Activity, Aging, and the Management of Everyday Life", Journal Of Aging Studies, 14 (2), 135-152.
- LARKİN, M. (2011), "The 'medicalization' of Aging: What It is, How it Harms, and what to do About it", The Journal on Active Aging, January/February, 28-35.
- NAZLI, A. (2006), "Bedenin Ölümü: Modern Öncesinden Postmoderne Beden ve Ölüm, Sosyoloji Dergisi, (16), 1-15.
- NAZLI, A. (2009), "Sosyolojik Bakışın Eşiğindeki Beden", ToplumBilim, (24), 61-68.
- ÖĞÜT, S. (2011), "Modernite, İktidar Beden Üzerine" Söyleşi: M. İnanç Özekmekçi, hayatsağlık, (4), 66-75.

- ÖZMEN, Ş. Y. (2013), "Türk Kültüründe Yaşlılığın Yeri ve Medya ile Yaşlılığın Değişen Konumu", Millî Folklor, (100), 110-119.
- POWELL, J. L., BIGGS, S. (2003), "Foucauldian Gerontology: A Methodology for Understanding Aging", Electronic Journal of Sociology, 7 (2), 1-14.
- POWELL, J. L., BIGGS, S. (2000), "Managing Old Age: The Disciplinary Web of Power, Surveillance and Normalization", Journal of Aging and Identity, 5(1), 3-13.
- RİTZER, G., Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek, Çev. Şen Süer Kay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.
- SCHWARTZ, W. B. (1999), Hastaliksız Bir Yaşam, Çev. Neşe Nur Domaniç, İstanbul: Say Yayıncılık.
- SHILLING, C. (1993), The Body and Social Theory, London: Sage Publications.
- SİMMELE, G. (2009), Bireysellik ve Kültür, Çev. Tuncay Birken, İstanbul: Metis Yayınları,
- SYNNOTT, A. (2002), The Body Social: Symbolism, Self, and Society, London: Routledge.
- TOURAİNE, A. (1992), Modernliğin Eleştirisi, Çev. Hülya Tufan, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- TURNER, B. S. (2011), Tıbbi Güç ve Bilimsel Bilgi, Çev. Ümit Tatlıcan, Bursa: Sentez yayınları.
- USER, İ. (2010), "Biyoteknolojiler ve Kadın Bedeni", Edt. Yasemin İnceoğlu, Altan Kar, Kadın ve Bedeni, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 133-169.
- YERLİ G. (2017), "Yaşlılık Dönemi Özellikleri ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10 (52), 1278-1287.
- YUMUL, A. (2000), "Bitmemiş Bir Proje Olarak Beden", Toplum ve Bilim, (84), 37-50.
- YUMUL, A. (2012), "Ötekiliği Bedenlere Kaydetmek", Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar Çayır K., Ayan Ceyhan M., (Edt.), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 89-96.